

Texte și documente inedite Istoria muzicii în autobiografii (V)

Viorel Cosma

Prefață

În anul 1965, muzicologul și compozitorul George Sbârcea a publicat la Editura Muzicală, monografia *Dimitrie Popovici-Bayreuth. „Cântărețul pribeag” (1860-1927)*, menționând în Cuvântul înainte al volumului că „narațiunea

biografică ar fi avut multe omisiuni fără concursul fiicei cântărețului, artista Lilly Popovici, care a păstrat câteva documente privind cariera răsfățatului de odinioară al marilor scene lirice”, fără a preciza că ar fi cunoscut manuscrisul autograf aflat în posesia noastră pe care îl publicăm acum în două numere din revista *Muzica* (2015).

Textul de față a fost redactat în etape diferite, între anii 1926-1936, când Lilly Popovici afirmă chiar în preambulul schiței biografice: „Cortina de fier a căzut peste finalul din Oedipe-ul lui Enescu, când a pornit „într-o lume nouă, necunoscută mie: scrisul”.

Mărturisește că „teama de a greși și a cădea în păcatele celor mulți: platitudine, mediocritate, autocadelnițare”, au împiedicat-o să aștearnă pe hârtie viața zbuciumată a tatălui ei, dar îndemnul unui vechi prieten de a lăsa posterității o biografie adevărată a învins reținerile memorialistului amator. Nimeni nu l-a cunoscut mai bine decât mine, nimeni nu ar putea să transmită generației noi figura lui, așa cum a fost: un om și un mare artist.”- conchide Lilly Popovici, în preambulul amintirilor sale. Avea 65 de ani când scria ultimele rânduri, afirmând că i-ar părea „nespus de rău să nu termin această carte”...

Copilăria lui „Mitriță” (cum îl mângâiau apropiații familiei) a fost dramatică: „tatăl lui murise când el împlinise de abia un an și nu le lăsase altă moștenire decât sărăcia și curajul de a merge mai departe și fără el.” Bunica („aproape oarbă”) și mama cântărețului se refugiaseră din Polonia la Iași, în mahalaua Sărării. La școala de la *Trei Ierarhi*, Mitriță l-a avut ca dascăl pe Ion Creangă. A urmat liceul *Codreanu* din Bârlad și fiindcă dispunea de o voce penetrantă a intrat de timpuriu în corul Bisericii *Sf. Neculae* din Tuchiloaia, o mahala a Bârladului.

Coleg de clasă cu fratele marelui pictor Petrașcu, acesta l-a recomandat ministrului Spiru Haret să-l numească, în 1904 pe Dimitrie Popovici, director al Conservatorului *de Muzică și Declamațiune din București*, instituție de artă păstorită cu succes și în timpul primului război mondial, timp de 15 ani.

Dimitrie Popovici a urmat *Facultatea de Medicină* și două secții (teatru și muzică) la *Conservatorul din București*, fiind coleg cu marele actor Constantin I. Nottara, decanul viitor al Teatrului Național din Capitală, Ambii artiști au debutat în vodevilul „*Fata cerului*”. Mitriță a studiat canto-ul la clasa

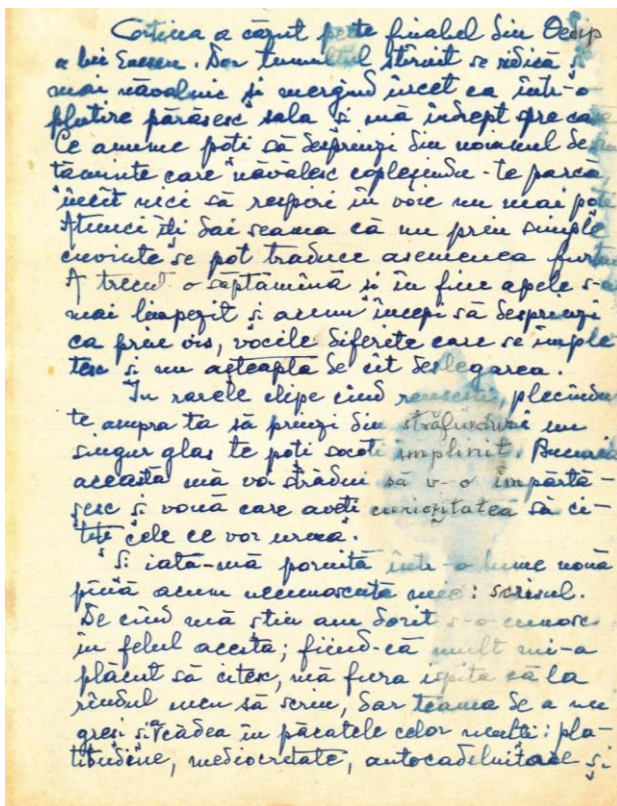
maestrului George Ștephănescu, fondatorul Operei Române. A urmat perfecționarea în Italia, la cursurile profesorului Silva-Senior din Veneția, apoi adevărata ucenicie muzicală la Conservatorul din Viena sub îndrumarea lui Gäusbacher, celebrul dascăl al marilor vedete ale teatrelor lirice din Europa secolului XX.

Căsătoria cu Angela, demoisela din Ploiești, luna de miere petrecută la Veneția, prima locuință mobilată în „Freihaus”-ul din Viena, plimbările prin grădinile marelui oraș al imperiului austro-ungar -au construit „basmul fermecător ” al primilor ani de fericire, descriși cu emoție de fiica cântărețului. Întâlnirile cu dirijorul și compozitorul Gheorghe Dima, dar mai ales concertele din Sibiu, Brașov și alte centre artistice de peste munții Carpați, au însemnat momente de neuitat din viața lui Dimitrie Popovici. „Pentru tata – nota Lilly Popovici în însemnările sale – Ardealul era un loc sfânt ... unde își reîmprospăta forțele la izvorul nădejdlor care nu au secat nicio clipă de-a lungul întregii lui vieți. Și, când în 1916, 12 zile după declararea războiului, fratele meu în vârstă de 19 ani a căzut pe câmpul de luptă, inima tatii a sângerat adânc, dar nu în zadar.”

Primul angajament artistic a fost la secția de operă a Deutsches handestheatheater din Praga. A debutat în *Traviata* (unde publicul l-a „primit imediat cu multă dragoste”), după care au urmat spectacolele cu *Balul mascat*, *Rigoletto*, *Don Carlos*, *Aida*, *Ernani*, *Africana*, *Freischtütz*, *Țar și țeslar*. Însă, „seara cea de pomină când atacă pentru prima oară un rol wagnerian, Wolfram von Eschenbach din *Tannhäuser*” a fost 17 septembrie 1889, fiindcă atunci s-a deschis o poartă fermecată” în cariera wagneriană a lui Popovici, ce avea să-l îndrepte spre Bayreuth! Tata nu pronunța acest magic <<Bayreuth>> fără strălucire în ochi și în glas. Bayreuth era pentru dânsul Mecca, unde i-a fost dat să pătrundă.”

Dar ce reprezintă acest tainic nume de oraș german, adoptat ca eponim al numelui de familie, urmează să vedem în paginile memorialistice viitoare.

Lili Popovici: Amintiri despre Dimitrie Popovici-Bayreuth (I)

Cortina a căzut peste finalul din Oedipe al lui Enescu. Dar tumultul stârnit se ridică și mai năvalnic și mergând încet ca într-o plutire, părăsesc sala și mă îndrept spre casă. Ce anume poți să desprinzi din noianul de învățăminte care năvălesc coplesindu-te parcă încât nici să respiri în voie nu mai poți. Atunci îți dai seama că nu prin simple cuvinte se pot traduce asemenea furtuni. A trecut o săptămână și în fine, apele s-au mai limpezit și acum începi să desprinzi ca prin vis, vocile diferite care se împletesc și nu așteaptă decât dezlegarea. În rarele clipe când reușești, plecându-te asupra ta să prinzi din

străfunduri un singur glas te poți socoti împlinit. Bucuria aceasta mă voi strădui să v-o împărtășesc și vouă, cei care aveți curiozitatea să știți cele ce vor urma. Și iată-mă pornită într-o lume nouă, până acum necunoscută mie: scrisul. De când mă știu am dorit s-o cunosc în felul acesta; fiind-că mult mi-a plăcut să citesc, mă fura ispita ca la rândul meu să scriu, dar teama de a greși și a cădea în păcatele celor mulți: platitudine, mediocritate, autocadelnițare și așa mai departe. Dar, iată că un prieten care mi-e drag și pe care-l cunosc de mult, mult de tot – de câte ori ne vedeam, mă îndemna: ai atâtea de spus, de ce nu scrii, e o datorie să împărtășești și celorlalți din comorile adunate. Iar eu mă refugiam în eternul „mai târziu... lasă...nu s-a împlinit încă.”

Dar iată că acuma se împlinește visul, o altă cortină se ridică în urma unei uverturi cântate de un singur glas: glasul tatălui meu, care îmi dictează și pe care am sfânta datorie să-l scot din anonim. Vă miră cuvântul dureros, anonim? Dar cum altfel aş putea numi această uitare aproape sistematică care s-a așternut din ce în ce mai groasă, această ceață deasă, care acoperă un nume care nu se cade a fi cunoscut. Există elevi de Conservator, există viitori cântăreți ai țării mele care nu mai știu cine a fost Popovici-Bayreuth și lor mi-am pus în gând să scriu celor ce vor urma:

Nimeni nu l-a cunoscut mai bine decât mine, nimeni nu ar putea să transmită generației noi figura lui, așa cum a fost: Un om și un mare artist.

Poate sluji ca îndreptar, poate sluji ca un exemplu rar, demn de urmat. Singur s-a clădit și asta este un mare merit.

A fost un copil de văduvă necăjită și sărmană, care muncea din greu ca să-l poată crește pe el și pe lângă asta să-și întrețină și pe bătrâna ei mamă, aproape oarbă.

Se refugiaseră amândouă din Polonia, pe vremea aceea în plină revoluție.

Tatăl lui murise când el împlinise de abia un an și nu le lăsase altă moștenire decât sărăcia și curajul de a merge mai departe și fără el. Atunci mama se apucă să intre ajutoare la un atelier fotografic și învătă această meserie cu totul neobișnuită pentru o femeie de pe vremea aceea.

La lași, în mahalaua Sărăriei, unde se petreceau acestea, puteai vedea un napârstoc mergând la Școala de la Trei Erarchi...Mergând? Dar de unde? Sărind într-un picior –

era tare zburdalnic și voioșia nu-l părăsea nici în clasă, unde dascălul lui, Ion Creangă, îl îndrăgise, dar îl și muștrulua la nevoie și, după cum povestea tata, îi făcu cunoștință îndeaproape cu Sf. Nicolae – o nuielușe de alun, jucăușe, dar, în același timp, usturătoare. Și asta nu l-a împiedicat ca la sfârșitul anului să aibă 167 de ore absente după cum îl atestă certificatul de absolvire, pe care cu atâta sfințenie l-a păstrat și mi l-a dăruit apoi mie.

Da, pare-se că nu era un elev prea strălucit în cursul primar, ca la Bârlad, unde s-a mutat mai apoi cu mama și bunica, să intre la liceul Codreanu și să-l termine ca frunțuș.

Acolo, pe malurile Bârladului, a copilărit și a trăit o copilărie nevoiașe, dar frumoasă. De mic era înclinat spre humor și veselie și șolțicării, cum spune așa pitoresc graiul moldovenesc.

Mama deschisese acum un atelier propriu fotografic și era mândră a fi socotită prima femeie fotograf din țară.

Băiatului îi plăceau joaca și zbuguiala mai presus de orice și, într-o bună zi, fiind cu un prieten la fel de neastâmpărat prin curte și întrecându-se care să striga mai tare, numai că odată se ivește în prag bunica lui, care foarte severă îl interpelează pe „Mitriță”, ascunzând în cutele rochiei o nuielușe soră bună cu Sf. Nicolae a dascălului Creangă. Dar Mitriță, zărind-o din fugă, o zbughește peste gard, și bătrâna înșfacă apoi pe prieten, care era și el spânzurat de gard, cu un picior în curtea vecină. Crezând că l-a prins pe nepot, îi aplică o autentică „bătută” a Sf. Nicolae spre marele haz al lui Mitriță, care privea nestingherit și cocoțat în vârful gardului porția ce i s-ar fi convenit lui. Cât a binecuvântat el în clipa aceea infirmitatea bunicii, care nu a putut deosebi pe adevăratul nepot de unul străin.

Și iar a mai trecut un an, doi, și Mitriță a intrat în corul Bisericii Sf. Neculae din Tuchiloaia, o mahala a Bârladului. Pasă-mi-te îi plăcea să cânte și a început-o în felul acesta.

În liceu a fost coleg cu Petrașcu, fratele pictorului, cu Doctorul Kaminski, fost Secretar General al Serviciului Sanitar și alți ai căror nume îmi scapă. Am în fața mea o scrisoare a Doctorului Kaminsky care, pentru 23 Aprilie 1925, voia pe tata la *Congresul foștilor elevi ai liceului „Codreanu”*. (Tata, plin de emoție).

O reproduc:

Mult stimate C.C Mitriță,

Cum, desigur știi, la 23 Aprilie (stil vechiu) de adună la Bârlad Congresul foștilor elevi ai liceului „Codreanu”. Desigur, vom avea deosebita cinste și plăcere să te avem în mijlocul nostru.

Ți-am fi foarte recunoscători dacă ai consimți să ne ajuți cu talentul dumitale și cu vastele d-tale cunoștinți muzicale făcând muzica acestui imn.

Lucrul însă presează, deoarece imnul trebuie învățat.

Dacă cumva ai nevoie de oare care informațiuni, profesor de muzică la Bârlad este D-I Bulbuc, un priceput profesor și executant, ai putea să corespunzi cu el. – În tot cazul, dacă consimți să vii la Congres, fapt de care nu mă îndoiesc, trimite o scrisoare de adesiune lui Ștefan Galliu, avocat și secretar la Bârlad.

Îți mulțumesc de dinainte și te rog să primești o strângere de mână prietenească

D-I Kaminsky

Bd. Pache Nr. 37 București

Tata, plin de emoție, după atâția ani a plecat de la Cluj la Bârlad și a asistat la acea comemorare unde și alți foști elevi s-au reîntâlnit după aproape o jumătate de secol, reînviind cu duioșie timpuri de mult pierite, dar cu totul uitate.

Îi văd în gând pe acești sexagenari evocând copilăria la locul de baștină, la izvorul unde s-au adăpat cu toții, luând cunoștințe temeinice pentru lupta cu viața pe care o așteptau nerăbdători și semeți s-o înfrunte. Mulți vor fi reușit, dar câți alți vor fi căzut...

Petrașcu a făcut o carieră diplomatică literară din cele mai rodnice. A scos, între altele, prima frumoasă lucrare biografică a lui Grigorescu care conținea și multe reproduceri. A fost, pot afirma, prima ediție de artă pe care am văzut-o la noi în țară.

Mă număr și eu printre fericiții posesori ai unui exemplar cu dedicația autorului. Mi-a dăruit-o la un dejun pe care l-am luat în doi la el acasă, când la o masă de proporții uriașe, mă găseam eu la un capăt și hăt, departe, la celălalt capăt el, un domn bătrân falnic, cu părul nins și cu voce domoală. Mi-a rămas în minte acest dejun în care nu a fost vorba decât despre tata și în care am golit nenumărate pahare de... citronadă.

Petrașcu ținuse o conferință despre tata, la Radio, și mi-a dat prilej să-i adresez următoarea scrisoare:

Scumpe și mult stimată Doamnă Petrașcu,

Am ascultat cum era și firesc conferința pe care ați făcut-o aseară la Radio despre tatăl meu.

Mai este oare nevoie să spun că am urmărit-o cu sfințenie și vie emoție și că s-a întipărit adânc în mintea și sufletul meu? Măiestria cu care ați știut să stârni aceste sentimente și care mă turbură atât de adânc în momentul de față mă îndeamnă să vi le împărtășesc, chiar dacă nu voi fi în stare să reușesc pe deplin.

Puțini sunt cei care își pot aminti așa de bine de tatăl meu ca dumneavoastră, fiind că puțini l-au cunoscut și urmărit atât de aproape.

V-ați cunoscut din școală și ați parcurs împreună drumul ei, drum care e în măsură să prefacă copilăria și din care te alegi la sfârșit, sau nu, cu dreptul de a te numi „om”.

În privința acestui drept dobândit cu prisosință, nu vă puteți plânge nici unul, nici celălalt.

Școala a avut fermecătorul dar să vă îndrumeze pe amândoi spre acest punct esențial de omenie.

Ascultam conferința dumneavoastră cu ochii închiși asupra celor ce mă înconjurai, dar cu ei deschiși înlăuntrul sufletului, acolo unde păstrezi amintirile scumpe neștirbite și unde șirul lor se depăna lin...

Mai târziu, când departe de țară, care i-a fost scumpă până în ziua cea din urmă, își făurea cu cinste și hărnicie cariera plină, plină de zbucium, dar și de mari satisfacții, gândul lui se îndrepta cu dragoste și dor nețărmurit, nu numai către patrie, dar și către prietenul îndepărtat din țară și ori de câte ori îi era îngăduit să poposească din pribegiile lui, se oprea în casa acestui scump prieten, unde îl întâmpina pe de-o parte, dragostea frățească și neprecupețită, iar, pe de altă parte, îngrijirile duioase ale acelei ființe minunate, mama dumneavoastră.

Nu pot uita, că deseori, îmi povestea de aceste zile luminoase și cât de bine se simțea în casa unde el „veșnicul pribeag” după cum el însuși se numea, își putea afla odihna.

Și soarta a fost ca tot dumneavoastră să fiți cel care a intervenit să se pună capăt acestei pribegii. Când în anul 1904

tatăl meu a fost rechemat în țară, dumneavoastră ați fost cel care i-ați indicat lui Spiru Haret, Ministrul Instrucției de pe acele vremi, pe cel care avea să conducă și să prefacă timp de 15 ani Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din București.

Toată viața tatălui meu stă acum deschisă în fața mea. Întorc cu smerenie filele acestui scump ceaslov și culeg cu dărnicie clipe rare de biruință în luptele grele, fără îndoială, ce le va fi dat până să treacă ultimul prag când poți pași cu seninătate de partea cealaltă și cu conștiința împăcată că ți-ai împlinit toate poruncile. Câtă răbdare, câtă perseverență și câtă suferință pentru împlinirea acestui nobil scop.

Stau acum uimită și-mi dau seama ce grea sarcină mi-am asumat în ziua în care am hotărât să calc pe urmele pe care tatăl meu le săpase atât de adânc și să urc --- de unde el a coborât să-și cucerească faima, faimă care mai târziu avea să-i poarte ecoul până dincolo de ocean...

Cadrul acestei scrisori mă oprește să vă fac mărturisiri despre cariera mea artistică care nu suferă în niciun caz vreo comparație cu a tatălui meu. Nu!

Viața însă, mi-a dat felurite învățăminte. Printre alte învățături am învățat să iert și să mă mulțumesc cu ce mi-a oferit. Am însă o mare mângâiere: sentimentul de a nu fi făcut concesiuni în domeniul sfânt al artei. Nădăjduiesc că cel puțin în sensul acesta am prins și „purta” mai departe făclia.

Spiritul tatălui meu, pe care îl simt mereu în preajma mea, poate deci să fie împăcat. Și acum, ca încheiere, sunt mulțumită că v-am putut mărturisi parte din nenumăratele sentimente stărnite în urma conferinței dumneavoastră și sunt cu atât mai mândră că alături de talentul puternic și totuși gingaș al scrisului dumneavoastră am putut să trimitem împreună, dincolo, în spațiul cel fără de sfârșit, un gând pios către cel ce a fost prietenul dumneavoastră și tatăl meu.

Primiți, vă rog, scumpe domnule Petrașcu, asigurarea sentimentului de respect și profundă admirație

Lilly Popovici

Toate aceste iubite umbre care au trecut de mult Styxul, îmi reapar cu contururi precise, mă înconjoară surzătoare și, ca să vă spun drept, mă simt fericită în preajma lor. Niciodată nu m-am temut de moarte.

Primul contact pe care l-am luat cu „Doamna Neagră” a fost la vârsta de cinci ani. Făcusem o plimbare cu tata, la Tiboli,

nu cel de lângă Florența, ci din împrejurimile Vienei. Era o duminică după masă însorită de vară, și mergând spre gară ca să luăm Stadtbahn care să ne aducă acasă, auzim o muzică necunoscută mie atunci, care eram oare cum familiarizată cu muzica.

Era un marș funebru, executat de o orchestră pe care nu o vedeam și care se auzea venind parcă dintr-o vilă frumoasă, așezată într-o mare grădină, pe lângă care treceam. Am întrebat, foarte surprinsă „de ce e atât de trist deodată în această grădină atât de plină de flori?” și tata mi-a spus: „a murit cineva”.

Atunci am vrut și eu să văd cum vine asta și tata m-a luat de mână și am intrat, în grădina aceea înflorită fiind porțile larg deschise. Am intrat pe aleea principală, unde mai veneau și alții și m-am trezit deodată într-o sală a vilei frumos pardosită cu marmură și fără nicio altă mobilă. Dar în mijloc, am văzut pentru prima oară, un sicriu.

„Ce e asta?”, am întrebat pe tata, pentru că totul mi se părea atât de solemn în mijlocul mulțimii adunate în jurul sicriului și mai toți îmbrăcați în negru. Tata mi-a făcut semn să tac și mi-a spus că îmi va explica mai târziu.

Și mi-a explicat atât de bine, fără să stârnească nicio spaimă, nici măcar frică în inimioara de copil ce o aveam atunci.

Dar se vede că datorită acestei tălmăciri, eu nu m-am ferit niciodată să dau ochii cu *Ea*, fie sub formă de veghe ultimă la căpătâiul celor care plecau dintre noi, sau în spitale, unde în timpul primului război mondial am fost de multe ori martoră la ultima suflare și am căutat, pe cât mă pricepeam atunci, fiind tânără, să mângâi și să îmbărbătez pe cei ce așteptau să treacă dincolo, în lumea mare tăceri.

Și nu mi-e câtuși de puțin frică să plec și eu în această ultimă călătorie. Sunt pregătită și o aștept cu emoția cuvenită, dar nu cu spaimă sau revoltă.

După 65 de ani simți oricum nevoia unei odihne definitive. Mi-ar părea, însă, nespuse de rău să nu termin această carte începută și care va obține, chiar dacă numai în parte, unele lucruri care merită să fie cunoscute.

Dar să ne întoarcem la cel pe care l-am lăsat cântând în corul de la Sfântul Nicolae și în care, pe lângă cânt, se mai și strecurase dulcea otravă a teatrului.

Nu știu care din corifeii rătăcitori ai Thaliei poposise și pe meleagurile Bârladului și primul contact cu această trupă a fost revelator. Ce orizont neașteptat se deschisese deodată în fața băietanului, care auzise fără să vadă până acuma această lume plină de vrajă.

Și, cum într-o imaginație vie se plăsmuiau multe, din noianul macesta va să se prindă și forme mai precize: un ideal! Să ajungă și el actor. Mama și bunica nu puteau bănuși că tânărul absolvent al liceului din Bârlad, plecând la București și înscriindu-se la Facultatea de Medicină, a dat fuga și la școala actricească: Conservatorul.

În clasa Maestrului Velescu el are coleg pe Constantin Nottara și împreună pășesc pe scenă pentru prima oară elevii Popovici și Nottara. Botezul de foc în fața rampei constituie pentru amândoi debutul în „Fata Aerului”, unde intrau în scenă făcând tumbe, suflați în urmă de crivățul sălbatic. Începutul era făcut. Sortii căzuseră definitiv și irevocabil.

Cum a reușit să-și împartă timpul între facultate, Conservator și Teatru rămâne o enigmă, și totuși a făcut-o timp de trei ani. „Debutului” îi urmară și roluri cu text, chiar dacă în lot nu cădeau decât frânturi și în majoritate, de bătrâni venerabili.

Îmi închipui că la aceasta contribuia și glasul grav și bine timbrat. Tata îmi mărturisea că lui puțin îi păsa: Teatru era totul, nu avea însemnătate. Din colecția de „bătrâni” interpretați pe vremea aceea era și unul care avea următoarea „tiradă”: „Fiule! Bolțile cerului îți vor fi deschise!”. Tata îmi spunea că purta o superbă barbă amplă și un amplu costum înfățișând un călugăr venerabil. Iar toată această figură de patriarh uitat de ani se sprijinea pe un imens toiag. De altfel, toiagul și barba și pletele ninse făceau parte integrantă și invariabilă din toate rolurile lui.

Tot repetând textul în culise înainte de a intra, se trezește împins de regizor în scenă tocmai când o nedumerire își făcuse loc în memorie și nu știa de trebuie spus Bolțile sau Porțile cerului. A rezolvat-o însă pe moment spunând cu convingere și glas cavernos: „*Fiule! Bortele Cerporțiului îți vor fi deschise!*”.

Dar, iată că Mitriță, care era student în anul IV la Medicină și absolvent al Conservatorului de Artă Dramatică, se trezi deodată atras spre arta cântului și profesorul Gheorghe Ștephănescu, dascălul cel mai merituos în ale cântării de pe

acele vremi, îl primise cu brațele deschise ca elev, deoarece dibuise, că o pasăre rară se ascunde sub înfățișarea acestui tânăr modest în aparență, dar călit la focul dogoritor al iubirii de artă și dorinței de a ajunge și el la „un rol principal” și corespunzător năzuințelor sale.

Și acum se ridică un vâl mare asupra existenței eroului nostru.

Ce zână bună l-a atins în treacăt cu bagheta ei fermecată? De unde s-a ivit dintr-o dată acest pământ nou al făgăduinței, unde nu e dat oricui să puie stăpânire? Cum a putut tânărul acesta neștiutor de comoara pe care i-o dăruise provia, să răzbată prin toate vânturile potrivnice și să ajungă la liman?

Nu credeți și voi că pentru astfel de isprăvi, pe lângă vitejie, mai ai nevoie și de infinite puteri lăuntrice? Și le avea, sau pe măsură ce lupta, creșteau din ce în ce mai năvalnice. Cu câtă bucurie luă cunoștință cu lumea nouă care îi deschisese porțile: Muzica.

Nu putea fi inițiere mai sfântă decât contactul cu această unică bucurie: Muzica. Tot ce s-a scris, tot ce s-a gândit și analizat nu valorează nimic față de clipa efectivă când pătrunzi în sanctuarul ei, care face să-ți crească aripi tainice și te avântă în sfere unde nu mai dai de alt nimic decât lumină vie.

Acei ce vor înțelege ce mă voi strădui să exprim, mă vor aproba.

Drumul care începe acum pentru tânărul care și-l alesese – e un drum trudnic, cu suiș greu; dar, cu câtă bucurie îl parcurge și cu câtă grijă îndepărtează piedicile de pe cărare.

Paul Gusti, marele nostru regizor din trecut, îmi povestea că el și alți câțiva tineri din vremea aceea erau plictisiți de nenumăratele game și exerciții care se auzeau dintr-o cameră învecinată și în care locuia acest tânăr care le tulbura întrunirile studențești și cum nici bătăile repetate în perete nu-l împiedicau să-și continue exercițiile. Excedați, sfârșeau prin a ceda ei terenul și o porneau la alt prieten care nu avea vecini atât de incomozi.

Dar, marele lui noroc a fost că a căzut pe mâini bune. Maestrul Ștephănescu se ocupa îndeaproape de elevul lui și strădania lui era răsplătită din plin.

Tata susținea mai târziu, când îl puteam înțelege și eu, cât de mult însemnă pentru un viitor cântăreț primul pas, primul maestru.

Cutiuța în care sunt închise coardele vocale trebuie mânăuită cu multă dibăcie. Coardele însele sunt de o fragilitate unică și dacă nu le pui în mișcare cu gingășie dintru început, refuză vibrația care dă timbrului frumusețea și amploarea cunoscută.

Numai meșterii cei mari cunosc taina de a dezghica dintr-o gușe sunetul fermecat. Câți cântăreți nu mi-au mărturisit că meșterul contribuie în cea mai mare parte la acest fenomen. Maestrul Ștephănescu îl primi nu numai în clasa lui, ci îi deschise larg și ușile căminului, și casa lui deveni pentru elevul favorit o a doua casă părintească. Câte nu a aflat el acolo pe lângă arta de a cânta. Căldura și ambianța unui cămin este hotărâtoare pentru viața oricui; și uite că el are și acest noroc.

În anul 1905, când se pregătea expoziția din actualul parc al Libertății și când mă plimam deseori cu tata să vedem în fiecare duminică cum progresau lucrările, am cunoscut și pe arhitectul Ștephănescu, care era marele factotum al pavilioanelor principale. Îmi amintesc parcă ar fi azi când m-a prezentat tata și când, întorcându-se spre mine, mi-a spus: „Uite, domnul acesta este fiul Maistrului care m-a învățat să cânt și care, la rândul lui, e și el un mare maistru. Unul clădea glasuri, altul clădește case.”

Orizontul muzical pe vremea când învăța tata Conservatorul era cam mărginit, măcar că Bucureștiul era oraș capitală. Totuși, din când în când, își făcea apariția o formație de operă străină și atunci, emoțiile erau mari pentru iubitorii acestui gen.

Bellini, Rossini, Donizetti, Verdi, erau idoli ai acelei vrei și primul contact cu ei devine precumpănitor. Simțea nevoia imperioasă să facă și el parte din cei care exprimau acolo jos, pe scenă, creațiile acestor vrăjitori. Dar aici, a dat de primele piedici mari. Cu toate că impresarul Franchetti avea în contract și clauza de angajamente de „români dintre elevii Conservatorului, după recomandare directorului, primindu-se chiar absolvenți pentru debut în vreo operă din repertoriu”, el preferă să angajeze artiști străini. În mentalitatea îngustă a acelor vremi, elementele române de valoare erau puse la index, față de nume italiene necunoscute, dar sonore, chiar dacă sonoritatea nu se transmitea și în cântul lor.

Tata, care începuse să-și formeze și un repertoriu se vedea silit să-l păstreze pentru el în nădejdea unui viitor mai

puțin vitreg. Totuși, nu se dă bătut cu una, cu două și-și caută altă ieșire, pentru că micul demon dintr-însul nu-i dădea pace.

Și atunci începe seria concertelor și manifestațiilor muzicale care, mai cu seamă în Ardeal, aveau să-i făurească pedestalul solid pe care el să-și clădească faima viitoare.

17 octombrie 1885 este o dată importantă. În Sibiu, în sala Reuniunii de Cântări Românești, el uimește auditoriul care, prin frenetice aplauze îl răsplătește din belșug rechemându-l într-una la rampă. Un cronicar anonim, scrie în „Telegraful Român” din Sibiu, Nr. 108, *„D-nul Popovici dispune de o frumoasă voce de bariton, foarte flexibilă și simpatică mai ales în tonurile mai înalte. La aceasta trebuie adăugată împrejurarea că D-nul Popovici este dibaci cârmuitor al vocii sale și unde poate, caută a produce efect.”*

Citez în adins acest extras dintr-o cronică a timpului și surâd în gând.

„*Tonuri înalte*”? Tata avea un glas de bariton bas, care însuma în repertoriu roluri cântate și de bas: *Olandezul Zburător*, Filip II din *Ernani* și altele.

„*Căuta pe cât putea să producă efect?*!” ...

Tata fugea de aceste efecte ca diavolul de tămâie – le socotea ieftine și neartistice.

Dar uit că pe atunci era tânăr, și atunci multe ți se iartă, cu condiția să te lepezi de ele pe parcurs, lucru îndeplinit firesc și fără constrângere.

Un adevărat artist, nu se va lăsa niciodată ademenit de efecte lucitoare ca și pietricele de sticlă și tot atât de fără preț. Cei care vor sui culmile unde aprigul vânt se va pune stăvilar, îl vor înlătura cu multe și grele, dar aerul curat de pe vârfuri îi va răsplăti.

Tata pleacă în Italia însorită și studiază la maestrul Silva-Senior din Veneția, care desăvârșește ceea ce Gh. Ștephănescu începuse atât de dibaci. Nuanțarea belcanto-ului, căldura și expresivitatea i-au slujit mult pentru mai târziu, când cunoscătorii în ale cântului în Țările de Nord au fost unanimi în aprecierea acestor calități rare. În clipa în care scriu aceste rânduri, radioul întărește cele afirmate mai sus. Se transmite: Balul Mascat sub bagheta unică a lui Toscanini și cu cântăreți din cei mai de seamă: Jan Peerce, Robert Merrill, Herva Nellí, Clarence Torner și alții. Cu toate că nu sunt italieni de origine, stilul și școala e pur italiană. Numai așa se explică prezența lui Toscanini la pupitru. Și cum ar fi cu puțință să se înșire aceste

perle prețioase cu altă metodă decât cea de la origine? Precizia și ritmul acestei capodopere reiese aproape la fiecare măsură și nu îngăduie să i se știrbească cu o iotă șiragul neasemuit de scump.

Tata și-a însușit cu infinit de multă perseverență aceste calități și nimic din ce învăța și auzea nu a fost zadarnic. Bineînțeles că trebuie să fii și înzestrat și cu mijloacele necesare, pe lângă glas; muncă, muncă și iar muncă. Dar elevul bagă de seamă că maestrul stăruie mult asupra registrului de sus și bănuiește că ar vrea să-i fixeze glasul spre tenor. Cu un instinct aproape sigur, refuză, și asta spre fericirea lui. Discuții, la început timide din partea elevului, provoacă pe maestrul să-și declare fățiș intenția. Rezultatul: elevul fuge.

Și bine a făcut. Se îndreaptă spre Viena și intră la Conservator în clasa celebrului maestru Gänsbacher. Am în fața ochilor certificatul de absolvire în anul 1888. Cânt: 1. Expunerea dramatică: 1. Pian: 3, Harmonie: 2, Dicție: 1, Limba italiană: 1. Purtarea elevului e calificată drept desăvârșită (volkommen). I se acordă trecerea în anul următor.

Tata se căsătorise cu un an înainte fiind în trecere prin Ploiești. A cunoscut-o pe mama în împrejurări romantice care cadrau cu vremurile acelea. Fiind la Ploiești unde anunțase un concert avea bineînțeles neapărată nevoie de un pian. Impresarul a început investigațiile și printre alte adrese i se indicase și pe cel al bunicii mele. Ea era o mare iubitoare de muzică și posedea și un pian la care copiii cântau la patru mâini spre delectarea ei și a prietenilor vizitatori.

Pianul era de o marcă mai bună și bine acordat și bunica de asemenea de marcă bună și bine acordată și ea în ceea ce privea încurajarea tinerilor elemente muzicale. Învoirea era dată și chiar mai mult, i se acordă tânărului cântăreț să vie să repete în salonul din Calea Bucureștiului. Mama mi-a mărturisit mult mai târziu că nu-și putea stăvili bătăile inimii ori de câte ori venea tânărul și că îl pândea în dosul perdelelor lăsate. Glasul lui fermecase inimioara demoazelei din Ploiești și după concert eroul zilei făcu o vizită de mulțumire și înmână doamnei un buchet de flori. Bunica prinse simpatie pentru tânăr și-și dădu numaidecât seama că destinația buchetului era cu totul alta, dar nu văzu cu ochi răi această idilă născândă. Vizitele la Ploiești se întetiră și cum tata trebuia să plece pentru continuarea studiilor la Viena își luă curajul în dinți și făcu

cererea de rigoare, după ce se asigură în prealabil că ar putea fi agreat de tânăra Angela.

Și așa se făcu nuntă și tinerii o porniră spre Veneția, locul predestinat oricărei călătorii de nuntă ce se respecta. Ce va fi simțit tânăra soție sosind din Ploieștiși debarcând la Veneția?

Mama îmi povestea cu multă înduioșare și emoție că trăiește un „basm fermecător”. Cu mulți ani în urmă, după ce fusesem și eu prin Veneția, mă întrebă dacă mai există piața San Marco, așa cum o lăsase ea și silueta gingașe a Campanillei. Dar porumbeii care îi mâncau din palmă? Dar Murano? Și gondolele tot negre sunt? Și câte și mai câte. Nici Floriani nu a fost trecut cu vederea și nici mandolinele noaptea pe lagune.

Tinerețea lor îmi stă înaintea și cu ochii mei de acum îi văd pe ei tinerii de atunci și-mi vine să zâmbesc printre lacrimi: Scumpii mei... Iubiții mei...

Părăsim acum Veneția ca să ajungem iar la Viena, unde studiile nu sufereau întârziere. Prima lor locuință a fost o odaie mobilată în „*Freihaus*”, într-o pensiune. „*Freihaus*” e una din cele mai vechi și interesante case din Viena. Închipuți-vă o casă imensă ca dimensiuni, cu patru frontoane, cu două caturi, un fel de mică cetățuie cu multe ganguri ca niște labirinturi. Toate se încrucișau și dădeau în curți interioare. „*Freihaus*” avea fațada spre celebrul „*Naschmarkt*”, piața cea mai mare și veche din Viena. În afară de asta, „*Freihaus*” poseda în interior o farmacie și o mică biserică. Casa era în *Bezirk*-ul IV, deci foarte centrală, aproape de *Ring* și Operă și la câțiva pași de Conservator. Mai târziu, când împrejurările m-au adus pe mine la Viena, la vârsta de doi ani, treceam zilnic prin fața „*Freihaus*”-ului deoarece și atunci și în timpul șederii noastre la Viena, nu am părăsit „*Wieden*”-ul, *Berzink*-ul IV.

Ce nu se putea oferi într-un oraș ca Viena unei tinere perechi, dornice de a vedea și a afla cât mai multe. Tata era ocupat cu studiile, dar tot mai găsea timp să-și plimbe și să-și inițieze soția în viața unui mare oraș. Și ce viață pulsa în Viena o știu toți cei care cunosc acest oraș unic și prin trecutul lui bogat și prin așezarea lui pitorească între grădini și dealuri împădurite. Nicăieri nu ai atâtea plimbări de făcut și nicăieri nu poți să te dedai cu atâtea pasiune sfântului viciu al muzicii și al teatrului.

Wienerliedul care preaslăvește fericirea ieftin dobândită:

Și atunci când îmi cumpăr pentru 24 de Groschen

Un bilet spre Neuwaldeck

Și acolo își ține fiecare gura

Și toate grijile au zburat!

Și atât de mulțumită e inima și atât de veselă

Că dobândești curajul de a fi fericită

Mintea și toate astea doar pentru 24 de Groschen

În apropierea Vienei

Și să nu uităm pe vienezii, care sunt poporul cel mai voios și primitiv dintre toate popoarele. Sunt convinsă că cel care a inventat cuvântul german gemütlich, l-a căutat special pentru a-l aplica vienezului.

Ce ochi mari, și-i avea și așa destul de mari, va fi făcut mica ploieșteană, atunci când s-a văzut în vârtoarea unui mare oraș; ea, care în afară de Ploiești mai fusese doar la București și, într-o vară, la Mangalia, unde bunica, vizitând o rubedenie, care împlinea o funcție pe acolo, și-a luat în afară de bagaje și fetele, ca să le facă cunoștință cu marea!

Mama îmi povestea cum tata îi dădea lecții de limba germană, înarmat cu gramatica și caietele respective și cum tânăra școlăriță se străduia să nu-și facă profesorul de râs. Un singur lucru, cu care nu se împăca defel, era încălțăminte din Viena. Și aici se intercalează un capitol tragi-comic.

Mama avea un picioruș mic și foarte cambrat de care pe ascuns era foarte mândră. Acest păcat a trebuit să-l spele cu foarte multe lacrimi. În corespondența pe care o aducea bunica, o rugă să-i trimită o pereche de botine cu care era obișnuită și care era celebra marcă franceză „Pinet” a femeii elegante de pe vremuri. Bunica se execută și-i trimise cu prima ocazie care invariabil era aceeași: conductorul de la vagon-pat.

Dar pavajul Vienei – care era departe de cel de acum – nu se avea bine cu marca „Pinet”, făcută mai mult pentru trăsură și salon și o altă scrisoare plecă curând cu aceeași cerere. Când a văzut tata cea de-a doua pereche a spus tata în germana cea mai curată: halt! și și-a condus soțioara într-un magazin vienez, unde, în loc de chevreau-ul fin și tocul Louis XV, a încălțat-o cu o pereche de ghete de boy cu toc plat.

Ce lacrimi, ce durere și ce greutate să înveți să umbli cu asemenea instrumente de tortură care te îndemnau uneori, din lipsa tocului, să cazi pe spate.

Dar ce nu face o femeie cuminte și iubitoare de dragul păcii din menaj. Și-apăi să fie zis în treacăt, sacrificiul acesta,

ca și acela de a se obișnui să bea bere sau să mănânce pește – pe care nu-l putea suferi, se spulberau îndată ce era vorba de un spectacol și, mai cu seamă, un spectacol al Operei Mari din Viena. Era atunci o epocă de aur și celebrități unice erau angajați permanenți ai acestei instituții.

Selma Kurz, Erik Schumacher, Hermann Winkelmann, Theodor Reichmann și alții erau corifeii de bază ai K.K. Operei din Viena. Fiecare spectacol lua înfățișarea unei sărbători. Și tot acolo a fost celebrată mare întâlnire între tatăl meu și Richard Wagner, atunci când a asistat la primul spectacol wagnerian, *Tannhäuser*. Tata spunea că pentru el a fost una din serile de neuitat și tot atât de hotărâtoare. „Întâlnirea” aceasta avusese loc în primul an de Conservator, deci înainte de căsătorie - și acum la rândul lui, în prezența soției sale, opera marelui titan. Mama povestea că a ieșit de acolo amețită și buimacă și că nu a înțeles mare lucru decât că era ceva cu totul grandios și neobișnuit. Iar pentru tata, Wagner a fost zeul care-l introducea într-o lume necunoscută încă, dar atât de atrăgătoare, că nu a mai putut ieși din ea. Farmecul se împlinise și filtrul din cupa golită l-a marcat pentru tot restul vieții lui.

Și atât de puternic și definitiv a fost marcat, încât mi-a trecut și mie prin moștenire această patimă, iar eu la rândul meu, fiului meu. Numai astfel îmi pot explica cum, la vârsta de 4 ani, mă furișam sub pianul nostru de la Viena și stăteam acolo ascunsă, nemișcată, ascultând pe tatăl meu care cânta acompaniindu-se singur.

Nicio jucărie nu m-ar fi putut sustrage lumii aceleia de sunete care în mintea mea mă învăluiau mângâietor de dulce și în care fantezia născândă, contribuia să mă învețe mai mult ca orice. La început tata, pare-se s-a supărat, dar văzând cât de nenorocită puteam să fiu când m-a gonit din paradisul pe care îl descoperisem, mi-a îngăduit accesul, ori de câte ori se nimerea să fiu acasă.

Dar mă reîntorc la vremea când eu încă nu-mi făcusem apariția și când, în fiecare vacanță, părinții mei reveneau în țară. Tata profita de aceste intermezzo-uri și cânta în public, la concertele și mai ales în Ardeal, unde acum era un oaspete așteptat și mult prețuit.

În anii aceștia se situează întâlnirile lui cu Gheorghe Dima, care mai apoi se va cimenta și prefăce într-una din acele prietenii rare și nezdruincinate. De câte ori îi era permis în cariera lui atât de rodnică și plină de muncă, tata nu pregeta să

se abată la Sibiu și apoi la Brașov pentru a-și da concursul la concerte și chiar spectacole de operă. Chiar oratoriile ca „Elias” al lui Mendelsohn-Bartholdy, unde tata prelua rolul titular. Toate aceste producții erau primite cu nesaț de către publicul ales al acestor centre din Ardeal, public extrem de muzical și de pregătit pentru a gusta cum se cuvine din munca neobosită a lui Gh. Dima. Ce frumoase seri dăruite, din dărnicia lor și ale căror acorduri se prelungeau și după executări, fie în amintire, fie în corespondența acelor doi prieteni.

Spicuiesc, la întâmplare, un fragment dintr-o scrisoare a tatii, adresată lui Gh. Dima după executarea oratoriului „Elias”.

„Nici nu e nevoie să vă mai asigur cât de plăcut am fost surprins regăsind societatea de muzică așa de bine organizată, încât, cu ajutorul prea excelentului cor cum și al soliștilor foarte bine pregătiți de a lua cu toată încrederea lor o așa mare răspundere, am reușit să dăm împreună un op. așa de însemnat și greu cum este „Elias” de Mendelsohn-Bartholdy pentru întâia dată în graiul românesc și într-un mod atât de strălucit, cum poate puține societăți din lumea mare, cultă, muzicală s-ar putea făli. Eu privesc această predare eminentă a mărețului oratoriu dramatic ca un eveniment cultural în anele poporului nostru încă tânăr într-al artelor... Cum mă bucur din suflet că valoroasa dumneavoastră Reuniune, fără nicio dotație bănească, stă astăzi la așa înălțime, tot așa îmi pare rău că școlile de muzică din regat, așa-zisele Conservatoare de muzică și de declamație, dotate cu subvențiuni de la stat mai bune decât cele mai multe din Conservatoarele renumite din străinătate, acele două școli de muzică din București și Iași, în treizeci și mai bine de ani de existență, n-au fost în stare să înjghebe absolut nimic, nimic, în direcția cântului de ansamblu...

Reuniunea română de muzică sibiană a fost mai însuflețită, mai activă, desigur că partea locului în această muncă spornică vi se cuvine dumneavoastră, cum și inteligentei, binevoitoarei societăți române, care, lăsând toate prejudecățile la o parte, aleargă cu dragă inimă și se grupează în jurul și sub distinsa d-voastră conducere...”

Prin cele citate din scrisoarea de mai sus - și pe care mi-am îngăduit s-o copiez din cartea prețioasă publicată de Ana Voileanu-Nicoară, despre viața și opera lui Gh. Dima – putem să ne dăm seama ce dăre adânci au semănat societățile

muzicale ale acelor vremi, în dezvoltarea culturală a poporului român.

Da, Ardealul a fost un punct de sprijin solid, un soi de trambulină, de unde saltul spre sfere mai înalte, se putea executa mai ușor. Pentru tata Ardealul era un loc sfânt și din toate unghiurile privite avea o semnificație adânc răscolitoare. În peregrinările lui de-a lungul lumii vechi și noi, revenea cu drag în Ardeal unde își reîmprospăta forțele la izvorul nădejdilor care nu au secat nicio clipă de-a lungul întregii lui vieți. Și când în 1916, 12 zile după declararea războiului, fratele meu în vârstă de 19 ani a căzut pe câmpul de luptă, inima tatii a sângerat adânc, dar nu în zadar.

Așa că nu e de mirare că mulți – aproape majoritatea – l-au crezut ardelean, fiindcă la cele de mai sus mai puteai adăuga și coincidența numelui Popovici, atât de frecvent în Ardeal.

Tata a fost moldovean și îmi explica proveniența numelui Popovici și Popescu ca din neam preoțesc. Majoritatea din regat și-a ales pe cel de Popescu. Tata descindea din neam preoțesc, deoarece bunicul lui îndeplinea într-un sat din Moldova slujba de preot. Acest strămoș a avut de altfel un sfârșit tragic. Într-o iarnă aprigă, pornind cu sania spre un sat învecinat, în plin câmp a fost atacat de o haită de lupi și sfâșiat dimpreună cu calul lui.

Nu s-au mai găsit din el decât cizmele. Vă închipuiți ce puternic s-a întipărit această pagină din cronica familiei, în mintea mea de copil, înclinată spre fantastic și supranatural.

În jocurile noastre de copii reproduceam deseori cu fratele meu această scenă – eu preluând invariabil rolul lupului și târând pe bietul popă în vizuina mea, unde bineînțeles, puneam și pe puii mei să se înfrunte dintr-însul. Nu mai rămâne vorba că acest ultim act barbar, era în întregime născocit de mine – dar Nicu, fratele meu cu aproape trei ani mai mic decât mine și foarte blând – pe vremea aceea – se supunea cu resemnare și cred că-i convenea aureola de sfânt, fiindcă eu adăugasem în text, cum că preotul avea și sfânta împărtașanie la el, pe care o ducea la un muribund din satul vecin. Dacă se mai întâmpla să fie și alți copii care luau parte la joaca aceasta, scena sfâșietoare căpăta o amploare nebănuită. [...]

Dar văd că iar am făcut un salt, un salt prea mare și deci, cuminte, mă reîntorc la primii ani din căsătorie și vacanțele petrecute în Ardeal și țară unde după ce-și aducea

soția în sânul familiei, tata întreprindea concerte prin București și diferitele orașe de provincie.

Pe vremea aceea sălile de concert și teatru erau luminate doar cu lumânări, pe care fiecare artist sau trupă trebuia să și le procure singur. Așa că, din bagajul protagonistului făcea parte și un cufăr sau un geamantan mai voluminos plin cu lumânări, la început de ceară, mai apoi de spermanțet, care aveau darul să fumege mai puțin.

Unul din concerte trebuia să aibă loc la Tecuci. Afișele împodobeau hotelul, cafeneaua, restaurantul, gardul primăriei și al tribunalului. De mai multe nici nu se simțea nevoie.

În dimineața concertului tata stătea la fereastra odăii din hotelul unic de la Tecuci și privea în curte la păsările și porcii care se zbenguiau prin noroiul lăsat de o ploaie care fusese torențială. Deodată privirea lui fu atrasă de ceva cu totul neobișnuit. Se uită cu și mai multă atenție, se frecă la ochi și nu-i veni să creadă. Lăasă totul baltă și dădu o fugă până jos în curte.

Da, nu se înșelase. În fundul curții, pe maldărul de gunoi, zăcea cutia unui pian cu coadă. Picioare nu mai avea, capacul claviaturii era și el lipsă – în schimb clapele de fildeș mai rânjeau ici și colo ca niște dinți îngălbeniți într-o gură știrbită de bătrânețe - și această gură șoptea parcă: Da, am făcut parte dintr-un pian al boierului X care a sărăcit și a fost nevoit să-și scoată avutul la mezat. Hotelierul cumpăraseră pianul, copii lui și-au luat sarcina să-l deterioreze, neștiind la ce poate sluji un pian; ei se jucau de-a ... zgomotul, cu mâinile și picioarele pe clapele sărmanului instrument. Așa că nu i-a trebuit mult să-l degradeze și să-l trimită la sfârșit acolo unde l-a descoperit tata: Pe movila de gunoi. Acum slujea găinilor de cuibar, capacul cel mare fiind deschis pentru a le ușura dumnealor depunerea ouălor. Se poate închipui ceva mai jalnic și unic în primitivitatea unei urbe, fie ea chiar numai Tecuci?

Nu putem să ne înduioșăm și să ne revoltăm îndeajuns – dar acestea erau vremurile. Să ne acoperim ochii și să mergem mai departe.

Ultimul an de Conservator din Viena însemna, pe lângă munca de desăvârșire în arta cântului și formarea repertoriului. Aici sfaturile maestrului erau de cel mai mare folos și precumpănitoare. Gänzbacher era atunci la Viena cea mai mare somitate în ceea ce privește măiestria cântului. La școala lui s-a format pleiada de aur din epoca aceea și tata a avut

neasemuitul noroc să se numere printre elevii lui. Hotărât că soarta i-a fost bună.[...]

Absolventul Conservatorului din Viena, cu diploma în buzunar se găsea pe pragul lumii care-l aștepta curioasă să-l audă și să-l aprecieze la justa lui valoare.

Primul lui angajament cu contract l-a condus la Praga, unde Angelo Neumann era directorul secției de Operă de la „Deutsches handestheater” – actualmente Opera Cehă din Praga.

Teatrul era un lăcaș strălucitor și spațios în mijlocul unui scuar mare cât o grădină – unde artiștii în timpul liber ieșeau să se odihnească în mijlocul verdeții pomilor frumoși și a florilor plantate din belșug. Acest colț de rai se afla în partea de sus a orașului, în așa numitele „vii” (Weinberge)

Și iată o răspântie serioasă se deschide în viața tânărului cântăreț. Contactul cu publicul a fost din cel mai cordial. L-a primit imediat cu multă dragoste și l-a încurajat în drumul spinos pe care și-l alesese. Debutul lui a fost în „Traviata” în rolul lui Germont – a urmat un ciclu mare Verdi: Rigoletto, Balul mascat, Don Carlos, Aida, Ernani, apoi Africana de Meyerbeer. Toate se împleteau cu alte opere ca „Freichütz”, „Țar și teslar” și altele.

Dar iată că sosi și seara cea de pomină când pentru prima oară ataca un rol wagnerian, Wolfram von Eschenbach din „Tannhäuser”. Nu pot să descriu însemnătatea acestei abordări și cât de greu a atârnat în cumpăna carierei lui Wagner! Iată-l ajuns în apropierea visului lui de totdeauna: Wagner! Cu câtă emoție sunt treptele acestui templu sacru dintre toate. Conștient de menirea lui? Nu știu să spun dacă așa a fost, dar un lucru e sigur: Adânc pătruns de măreția clipei când se deschide o poartă fermecată. De aici încolo nu mai avea alt țel mai înalt decât să officieze mai departe marea slujbă.

A fost fără doar și poate norocos călcând cu dreptul, dar a și muncit din răspuțeri. Gândiți-vă numai cât i-a trebuit să-și însușească limba germană și cum a luptat el străinul ca să poată câștiga locul – păstrându-l cu cinste. Mă străduiesc din răspuțeri să transmit tineretului de azi, solia rămasă de la acest premergător. Numai muncind cu pasiune, renunțând la câștigurile mai mari poate și la efecte ieftine, poți lăsa ceva trainic în urma ta. Toate probele de foc și de apă le-a trecut victorios. Hotărât, avea un suflu puternic de erou în toate

manifestările lui. Măsurile jumătate împlinite nu l-au interesat niciodată. Ca și Brandt a lui Ibsen îl influența: Totul sau nimic.

După cinci ani de căsnicie mi-am făcut și eu apariția în lume și bucuria aceasta a fost pentru tata o lumină în plus în șiragul ce strălucea permanent – el care își dorise atât de mult un copil. Mama nu mai putea încăpea de mândrie fiindcă un cărucior se adăuga la cele pe care mamele tinere îl plimbau în scuarul operei. Părinții mei aveau acum o locuință proprie și nu mai locuiau în pensiunea domnișoarei Haas – o domnișoară vârstnică, dar de o bunătate rară, care găzduia la dânsa cântăreți și actori în exclusivitate. Mai trăia acolo și un tânăr basist suedez, Elmlblatt, cu soția lui, care se împrietenise cu mama. Ea era una din cele mai cunoscute gazetare din Stockholm. Elmlblatt a avut un glas unic, de aur, cum se zice în limba germană. Dar vai, pe lângă asta, un mare cusur: gustul prea pronunțat pentru alcool. Soția lui suferea cumplit din cauza asta și mama îmi povestea cum deseori la mese luate în comun, ea îi golea pe furiș paharul în al ei, pe care îl deșerta într-un recipient sub masă așezat la picioarele ei. Dar toate aceste manevre subtile nu erau de mare folos.[...]

Acuma intrăm în capitolul cel mai important din cariera eroului nostru:

Bayreuth!

Cu adâncă emoție scriu Bayreuth!

Cine a avut fericirea să pătrundă până la Bayreuth, cel care a avut cinstea să facă parte din cântăreții „*festspielurilor*”, acela se poate socoti alesul zeului care domină de pe colina sfântă.

Într-adevăr, nicăieri nu te poți culege cu mai multă religiozitate, ca să primești cum se cuvine botezul sacru al marelui Maestru. Tata nu pronunța acest magic „*Bayreuth*” fără strălucire în ochi și în glas. Bayreuth era pentru dânsul Mecca unde i-a fost dat să pătrundă.

Mulți chemați... puțini aleși.

În fiecare an, începând din luna februarie, emisarii de la Bayreuth plecau în cele patru colțuri ale lumii să recolteze elementele pe care ei le socoteau mai potrivite pentru *Festspiel*.

Aici trebuie să atrag atenția cititorului că *Festspiel* pornește din Bayreuth. Acolo geniul lui Wagner a ales locul unde și-a clădit templul care avea să-și răspândească, în felul cel mai desăvârșit, opera lui. Cu mult mai târziu, Salzburg a urmat exemplul Bayreuth-ului și a consacrat cadrul mozartian

pentru *Festspiel*. Dar la Salzburg, în afară de geniul lui Mozart, mai domnea o personalitate mare: Reinhardt, așa că, acolo, muzica și-a dat mâna cu teatrul. Mai târziu, au răsărit și alte festivaluri, cum e cel de la Carcassonne sau *Primăvara de la Praga*. Să nu uităm de Veneția, cu leagănul lui Goldoni și Cannes, cetatea festivalului filmului, și altele. Dar primul pe linie, inițiatorul, rămâne Wagner cu Bayreuth.

SUMMARY

Viorel Cosma: Original Texts and Documents. The History of Music in Autobiographies (V) – Lili Popovici: Memories about Dimitrie Popovici-Bayreuth (I)

In 1965, musicologist and composer George Sbârcea published the monograph of Dimitrie Popovici-Bayreuth (1860-1927) – *Cântărețul pribeag* [The Wandering Singer] – at the Editura Muzicală [Music Publishing House]. He mentioned in the Foreword of the volume that “the biographical narrative would have had many omissions without the contribution of the singer’s daughter, artist Lilly Popovici, who has preserved several documents on the career of the former minion of the great lyrical stages”, without claiming to have any knowledge of her autograph manuscript, which is now in our possession and which we are publishing in two numbers of the *Muzica* magazine (2015).

Traducerea rezumatelor: **Alina Bottez**